

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА ШКОЛСКОГ УСПЕХА

Ивана Роксандић

ОШ „Радивој Поповић“ Земун

У раду је даћ преглед значајнијих истраживања школског успеха у редовној и популацији глувих и наглувих ученика реализованих од половине 20-ог века до данас. Представљени су резултати и закључци до којих су дошли аутори истраживањем утицаја различитих чинилаца на школски успех. Истраживачи су се ослањали на различите варијабле, попут васпитног сила, породичних услова, особина личности, одвојености ученика од родитеља и слично. Даћ преглед резултата истраживања школског успеха чујуће као и деце оштећеног слуха указује на трајност широке лезе варијабле кроз време и упућује на трајање за новим, до сада недовољно истраженим индикаторима школског успеха.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: школски успех, преглед истраживања, чујући и ученици оштећеног слуха

УВОД

Из чињенице да је успех у школи једна од претпоставки напредовања у многим доменима, па чак и у стицању могућности за рад, самообразовању, формирању личности и постизању задовољавајућег статуса у друштву проистиче усмереност школе и појединца на постизање што бољег успеха. Успех према неким ауторима представља исказивање остваривања квалитета и квантитета стеченог знања, ширине и степена стечених способности и ширина и квалитет усвојених васпитних вредности (Педагошка енциклопедија, 1989). Успешан ученик је онај ученик који је усвојио одређена знања, стекао вештине и навике као и облике понашања потребне за даље учење, а које су предвиђене планом и програмом (Николић, 1998). Према општој класификацији фактори

школског успеха могу бити: спољашњи или средински или унутрашњи - фактори личности. Ове опште категорије стоје у интеракцијском односу и чини их низ чинилаца . Породица, школа и друштвена средина су фактори спољашње средине који се најчешће наводе (Крнета, 2000). Школа као институционални вид васпитања и образовања с једне стране и породица као основно социјално окружење у којем се личност детета формира и развија с друге стране, чине важне чиниоце развоја сваког појединца, као и друштва у целини. Дакле, породични односи, социоекономски статус, састав породице, породична клима, васпитни стил, образовање родитеља али и услови и школи и одељењу (односи између наставника и ученика, особине наставника, просторни и кадровски услови, наставни планови и програми, индивидуални образовни планови, организација допунске и додатне наставе и др.) значајно утичу на школски успех. Утицај друштвене средине на школски успех ученика могуће је разматрати у односу на тип средине (урбана или рурална) и културолошке разлике и класну припадност. Културолошке и срединске разлике, као и класна припадност значајно утичу на постигнућа ученика. Свака породица прихвата културолошке вредности средине којој припада, а један од значајних узрока школског неуспеха је управо културно депривирана средина. Другу групу, унутрашње факторе школског успеха чине интелектуалне способности (Крнета, 2000), мотивација, самопоштовање, ставови и системи вредности, очекивања, претходна знања и искуства као и емоционално стање ученика, понашање на часу, развијеност радних навика и друго.

У нашој земљи до краја прве половине 20-ог века није било значајнијих истраживања која се баве проблематиком школског успеха не само чујућих већ и глувих и наглувих ученика. Истраживања су се углавном сводила на теоријске закључке и уопштавања у области психологије и других наука. Са педагошког аспекта и општих потреба васпитно-образовног система испитиван је и анализиран утицај појединих ваншколских фактора на школски успех, односно неуспех као и међусобни однос наведених фактора. Развој методологије педагошких истраживања од 1960. године доводи до промена и ширења емпиријских истраживања.

*Резултати истраживања школског успеха
ученика редовне популације*

Резултати реализованог истраживања о утицају неинтелектуалних својстава личности на успех у школи показали су да особине личности екстраверзија и интроверзија немају већег значаја на успех у школи

(Радојковић, 1965). У истраживању су потпуно занемарени фактори који се односе на културолошке и срединске чиниоце, породично окружење, социоекономски статус породице. Међу резултатима првих истраживањима који су подразумевали поређење између породице и школског успеха (Зорман, 1996) закључено је да ниво образовности родитеља значајно утиче на успешност ученика. Породица се као шири фактор узрочности неуспеха јавља се у истраживању Троја (Трој, 1967) којим је потврђено да културно-педагошки ниво породице у већој мери утиче на успех у школи, док је утицај материјалних услова знатно мањи.

Аутори Крнета, Поткоњак и Ђорђевић (Крнета, Поткоњак и Ђорђевић, 1973) су студијом о истраживању неуспеха ученика у средњим и основним школама у Београду потврдили значајан утицај породице на успех у школи као и да је тај утицај слабији код стријих ученика. Претпоставка да су породични услови узрок неуспеха је одбачена с обзиром да је већина ученика током школовања живела у повољним породичним условима, а даљи рад је усмерен на испитивање могућности утицаја фактора ван породице. Испитивање је вршено у правцу анализе стања у одабраном броју школа и утврђивања карактеристичних услова и околности које доводе до неуспеха, потом формулисања одговарајућих проблема који произилазе из таквог стања и експерименталне провере утицаја неких школских мера које су у нашим условима реално могуће применљиве у предупредивању школског неуспеха.

Резултати студије о сузбијању школског неуспеха (Марковац, 1973) говоре о компензацијском васпитно-образовном раду као облику сузбијања школског неуспеха и „педагошкој профилактици“ односно предупредивању неуспеха. Наиме, главни инструмент овог истраживања био је дидактички материјал који је обухватао садржаје матерњег језика, математике и природе и друштва а полазном хипотезом је претпостављено да се неуспех одређеног броја ученика може смањити надограђивањем њихових образовних и развојних дефицита.

Испитивање школског успеха са аспекта индивидуалних способности ученика и склопа особина личности (одсуство мотивације, интроверзија, анксиозност, лошеинтегрисана личност, склоност ка избегавању обавеза) показало је низ корелација између школског успеха и тестова личности, способности и мотивације (Квашчев, Радовановић, 1977). За групу ученика који су били неуспешни у школи утврђен је карактеристичан склоп особина личности и способности: анксиозност, недовољно развијена способност за учење, конформизам, одсуство мотивације за постигнућем и лоше интегрисана личност. Поред закључка о постојању различитих склопова особина личности и способности, а не само једног,

размишљања аутора остављају отворено питање да ли је ученик емоционално нестабилан зато што је лош ђак или је узрок емоционалне нестабилности његов повремен или сталан неуспех у школи.

Утврђивање зависности школског успеха од особина личности као и утицаја школског успеха на развој особина личности покренуло је низ истраживања која се сагледавају особине личности као предуслов школског успеха. Са друге стране сви добијени резултати представљају значајну смерницу у сагледавању могућих проблема у организацији и унапређивању наставног процеса.

У истраживању Митова (Митов, 1978) лонгитудинално се пратио проблем неуспеха сагледавањем утицаја одвојености ученика од родитеља током школовања и успеха који постижу. Резултати су показали да су ученици који чешће завршавају годину са одличним успехом у сталном контакту са родитељима у односу на ученике чији су родитељи повремено одсутни. Интересовање за истраживања усмерена на испитавање васпитне климе породице и односа школске спреме и одређеног васпитног стила родитеља и њихове корелације са школским успехом јавило се 80-их година 20-ог века.

Резултати истраживања које су спровели Панчић и Золтан (Панчић, Золтан, 1982) су показали да је школска спрема родитеља у позитивној корелацији са склоношћу ка одређеном васпитним стиливима код родитеља неуспешних ученика.

Једна од варијабли присутна у истраживањима школског успеха је и мотив за постигнућем. Резултати испитивања повезаности између интелектуалног статуса ученика и мотива за постигнућем су показали да ученицима са нижим интелектуалним способностима развијеност мотива за постигнућем не утиче на надокнађивање те способности, али значајно доприноси њиховој већој ефикасности и остваривању бољег успеха (Лајовић, 1980).

Испитивањем проблема школског неуспеха Брковић (Брковић, 1984) и Шарановића-Божановић (Шарановића-Божановић, 1976) указују на велики значај педагошких мера и целокупне ефикасности наставе као фактора неуспеха који се односе на школу а на које се може утицати. Варијабле првог испитивања утицаја наставе на неуспех ученика (Брковић, 1984) су биле примерене новим истраживачким тенденцијама: остварени успех у учењу, карактеристике организације наставног процеса, партиципација породице у учениковим школским активностима, личност наставника, образовни садржаји, индивидуалне особености сваког ученика. Истраживања која су уследила након овог бавила су се анализом карактеристика ученика, породичне и школске средине, ста-

вовима ученика, наставника и родитеља према утицају одређених фактора на остваривање школског успеха.

Одређена истраживања била су усмерена на сагледавање утицаја услова у којима се одвија ваљспитно-образовни рад на школски успех. Резултати су показали да се са повећањем урбаности средине повећава и школски успех, односно да постоје значајне разлике у успеху ученика из градских, приградских и сеоских школа (Коцић, 1989).

Начин организације наставног процеса, примењени облици, методе и наставна средства су значајни чиниоци који утичу на исходе исходе наставног процеса. Резултати истраживања о утицају примењиваних облика, метода и наставних средстава показали су да школски успех зависи од целокупног сценарија наставног процеса (Коцић, 1989).

Специфичност сваког појединачног истраживања, различити приступи сагледавању проблема школског успеха, односно неуспеха, усмерили су истраживаче на повезивање различитих варијабли.

У свом истраживању Хавелка (Хавелка, 1990) је анализирао општи успех који ученици постижу у основношколском образовању и колико је такав општи успех повезан са степеном образовања родитеља и интелектуалним способностима ученика. Резултати истраживања указују да се вредности резултата на тесту интелигенције значајно разликују по образовању родитеља. Таква висока корелација која се јавља између резултата на тесту интелигенције и образовања родитеља указује да извор разлика није сама интелигенција, већ укључује деловање низа чинилаца социјалне средине.

Испитивање полних разлика у усвојености садржаја (Коцић, 1992) показало је да девојчице ни у једном предмету нису показале слабије резултате, а у појединим предметима и субтестовима су показале знатно боље резултате. Резултати овог истраживања су у складу са истраживањем Хавлеке (Хавелка, 1990) који је анализирајући повезаност општег успеха у појединим разредима са полом ученика указао на крајњи резултат који је био у корист девојчица истичући да марљивост девојчица за учење доприноси да буду успешније од дечака.

У студији Крнете (Крнета, 2000) фактори који утичу на школски успех класификовани су у три групе:

- Фактори који произилазе из утицаја уже и шире друштвене средине на појединца
- Фактори који проистичу из личних карактеристика наставника
- Фактори који представљају индивидуалне особености ученика.

Вршена је анализа општег школског успеха и успеха у појединим наставним предметима у основношколском и средњешколском образо-

вању, испитивана је мотивација за постигнућем код ученика, међусобна повезаност социјалних обележја и психолошких карактеристика и одређивање који су релевантни социо-психолошки фактори који одређују успех ученика у настави српског језика, математике, историје и ликовне културе. Резултати спроведеног истраживања су показали да на разлике у општем успеху ученика у наведеним наставним предметима значајно утичу психолошки фактори као и да различита искуства стечена у социјалном окружењу могу утицати на школски успех. Оваква истраживања представљају вишедимензионални приступ сагледавању проблема школског неуспеха и добијеним новим подацима прецизније одређују прогнозу школског неуспеха.

Идентификација свих негативних утицаја појединих фактора са циљем предупређивања школског неуспеха у протекле две деценије је актуелан проблем и као такав, предмет је многобројних истраживања школског успеха слушно оштећене популације.

Школски успех глувих и наглувих ученика

Истраживања школског успеха у популацији глувих и наглувих ученика обухватала су у низу варијабли и знаковни језик. Реализовано је истраживање са циљем испитивања ефеката усавршавања знаковног језика у комуникацији и школском успеху деце оштећеног слуха (Радоман, Николић, 2013). Испитиван је утицај српског знаковног језика на развој вербалних способности деце. Добијени резултати су показали да знаковни језик може значајно утицати на развој вербалне језичке способности, експресивне и рецептивне, као и глобалне комуникативне способности. Такође, систематски петомесечни тренинг и обука српском знаковном језику значајно је утицао и на побољшање школског успеха деце оштећеног слуха.

Школски успех у великој мери зависи од технике читања и нивоа разумевања прочитаног. Резултати истраживања утицаја рецептивно моторног акта на сазнајни процес читања глувих и наглувих ученика показали су да је доминантан у читању био механички моменат и да су ученици подједнаком брзином читали и речи које разумеју и речи које не разумеју (Карић и сар. 2012). Аутори на основу резултата закључују да формирању појмова у сурдопедагошкој пракси није посвећено довољно пажње и да је у циљу унапређивања наставе поред развоја на говору неопходно радити и на семантичкој обради појма.

Карактеристике писања глувих и наглуве деце у основној школи, односно квалитет самосталног писаног изражавања ученика на задату

тему, праћењем нивоа изражавања и броја употребљених речи и реченица у саставу испитане су у истраживању Димић и Кљаић (Димић, Кљаић, 2011). Независне варијабле овог истраживања су биле узраст, пол, оцена из српског језика и степен оштећења слуха. Резултати истраживања су показали веома слаб успех глувих и наглувих ученика у самосталном писаном изражавању. Корелација између квалитета писања и степена оштећења слуха није уочена, као и да оцена из српског језика, пол и узраст имају делимичан утицај на поједине сегменте писања.

Радовановић и Карић (Радовановић, Карић 2011) су испитивале и процењивале ставове наставника у основним и средњим школама за глуву и наглуву децу према информационим и комуникационим технологијама. Резултати једног дела овог истраживања који се односи на допринос унапређивању знања су показали претежно позитивне ставове наставника према примени информационих и комуникационих технологија у реализацији наставног процеса у целини као и у професионалном развоју и унапређивању знања глувих и наглувих ученика.

Резултати истраживања примене индивидуализоване наставе у индивидуално планираним програмима у школама за глуве и наглуве ученика (Ковачевић, Милосављевић, 2008) показали су позитиван утицај на образовна постигнућа глувих и наглувих ученика у односу на примену традиционалног наставног рада (Ковачевић, Милосављевић, 2008). Слично истраживање бавило се васпитно-образовним ефектима кооперативног учења у настави деце оштећеног слуха, а добијени резултати су показали да примена метода кооперативног учења утиче на бољу ефикасност у учењу (Ковачевић, 2007).

ЗАКЉУЧАК

Из чињенице да је успех у школи једна од претпоставки напредовања у многим доменима, па чак и у стицању могућности за рад, самообразовању, формирању личности и постизању задовољавајућег статуса у друштву проистиче усмереност школе и појединца на постизање што бољег успеха. То је разлог увећавања броја како теоријских тако и емпиријских истраживања школског успеха током протеклих деценија, што говори не само о његовој актуелности већ и сложености.

Истраживачи су се ослањали на различите варијабле, попут васпитног стила, породичних услова, особина личности, одвојеност ученика од родитеља и слично. Дат преглед значајних истраживања проблема школског успеха чујуће као и деце оштећеног слуха указује с једне стране на трајност ових варијабли кроз време док с друге упућује

на трагање за новим, до сада недовољно истраженим индикаторима школског успеха.

Број истраживања школског успеха глувих и наглувих ученика који се образују у специјалном али и редовном систему образовања у нашој земљи је скроман. Широка лепез варијабли обухваћених истраживањима школског успеха редовне популације учинила је да се о овом проблему пише са различитих аспеката. Било би корисно, интердисциплинарним приступом, реализовати низ истраживања школског успеха глувих и наглувих ученика и тиме предупредити школски неуспех и омогућити већу ефикасност целокупног васпитно-образовног процеса.

ЛИТЕРАТУРА

1. Брковић, А. (1984). Школски успех и неуспех као фактори развоја личности ученика. *Оцењивање*. Београд: Просветни преглед, 19-26.
2. Димић, Н., Кљаић, М. (2011). Карактеристике писања код глуве и наглуве деце у основној школи. Београдска дефектолошка школа. Београд: Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, 1, 43-55.
3. Зорман, Л. (1966). Утицај социјално-економског статуса ученикове породице на школски успех и наставак школовања. *Психологија*, Београд, 1.
4. Карић, Ј., Ристић, С., Меденица, С., Тадић, В., Славнић, С. (2012). Карактеристике читања глувих и наглувих ученика. *Војносанитетски преглед*, 69(10), 846-851.
5. Квашчев, Р. и Радовановић, В. (1977). Утицај способности, сложаја особина личности и мотивације на успех у школском учењу. *Психологија*. Београд, 1, 67-69.
6. Ковачевић, Ј. (2007). Васпитно-образовни ефекти кооперативног учења у настави деце оштећеног слуха. *Специјална едукација и рехабилитација*. Београд, 3-4, 129-146.
7. Ковачевић, Ј., Милосављевић, А. (2008). Индивидуализована настава у индивидуалним програмима у школама за глуве и наглуве ученике. *Београдска дефектолошка школа*. Београд, 2, 37-46.
8. Коцић, Љ. (1989). Утицај услова у којима се одвија васпитно-образовни рад на успех ученика. *Педагогија*. Београд, 4, 353-367.
9. Зорман, Л. (1966). Утицај социјално-економског статуса ученикове породице на школски успех и наставак школовања. *Психологија*. Београд, 1.
10. Коцић, Љ. (1989). Утицај примењиваних облика, метода и средства у настави на успех ученика. *Ревизија образовања*. Београд, 2-3, 87-97.

11. Коцић, Љ . (1992). ол ученика и успех у настави. *Педагоџија*. Београд, 3- 4.
12. Крнета, Љ, Поткоњак, Н. и Ђорђевић, Ј. (1973). *Неуспех ученика у основним и средњим школама Београда*. Београд, 186.
13. Крнета,Љ. (2000). Фактори школског успијеха. Бања лука: Бањалука компани, 21.
14. Лајовић, Б. (1980). Мотив за постигнућем као фактор успеха у школи. *Настава васпитање*. Београд, 5, 861-872.
15. Марковац, Ј. (1973). *Сузбијање неуспеха у основној школи*. Београд : Југословенски завод за проучавање школских и просветних питања, 38-57.
16. Митов, Ц. (1978). Временска присутност-одсутност родитеља и успех ученика. *Зборник Института за педагошка истраживања*. Београд: Институт за педагошка истраживања , 11, 293-300.
17. Николић, Р. (1998). Континуитет успеха ученика основне школе. Београд: Институт за педагогију и андрагогију Филозофског факултета
18. Панчић, И. и Золтан, У. (1982). Васпитна клима породице добрих и лоших ученика.
19. *Зборник института за педагошка истраживања*. Београд: Институт за педагошка истраживања, 15, 303-309.
20. Педагошка енциклопедија (1989). Београд: Завод за уџбенике и наставна средства
21. Радовановић, В., Карић, Ј. (2011). Ставови наставника према примени информационах и комуникационах технологија у школама за глуве и наглуве ученике. *Специјална едукација и рехабилитација*. Београд: Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, 1, 37-48.
22. Радојковић , А. (1965). Утицај неинтелектуалних својстава ученикове личности на успех у школи. *Настава и васпитање*. Београд, 3-4, 110-123.
23. Радоман, В., Николић, Г. (2013). Улога знаковног језика у унапређивању комуникативних способности и школског успеха деце са оштећеним слухом. *Психологија*. Vol. 46 (1), 77-91.
24. Трој, Ф. и сарадници (1967). Учесће неких фактора у слабом успеху ученика. *Зборник*. Београд: Институт за педагошка истраживања, 1, 227-256.
25. Хавелка, Н. (1990). Социјалнопсихолошки аспекти успеха ученика у основној школи. *Настава и васпитање*, Београд, 1-2, 37-56.
26. Хавелка, Н. (1990). *Ефекти основног школовања*. Београд: Институт за психологију, 67.
27. Шарановић - Божановић, Н. (1976). Могућност предупредивања неуспеха у настави применом теорије етапног формирања умних радњи. Београд: Институт за педагошка истраживања, 15.

**THE ORGANIZATION OF REGULAR CLASSES AND
ORGANIZATIONS IN SCHOOLS FOR THE DEAF AND HARD
OF HEARING STUDENTS**

Ivana Roksandić

Primary school „Radivoj Popovic“, Zemun

SUMMARY

The paper gives a brief overview of the organization of classes in regular schools and schools for the deaf and hard of hearing students. The organization of teaching in schools for the deaf and hard of hearing students is appropriate to their developmental and cognitive needs. With an overview of the organization of classes in regular schools and schools for the deaf and hard of hearing children it is possible to look at the two sides of these two processes that are only superficially similar- opportunities for overlap and opportunities for a range of organizational innovations that include the organization of the class, the application of certain forms of teaching, forms of work (individual, work in pairs and others), teaching methods, the stages in the organization of teaching - of acquiring new knowledge, through exercise and repetition to the tests.

KEY WORDS: teaching, deaf, hard of hearing and hearing students, the educational process